

Tuzla Civarındaki Adalarda Yapılan Araştırmalar

Alpaslan KOYUNLU Sümer ATASOY Cihat SOYHAN

1. R.Janin, Constantinople Byzantin, Paris 1950, s.445-446
2. S.Eyice, Tuzla'nın Değirmenaltı mevkiinde bir Bizans kalıntısı, Sanat Tarihi Yıllığı, sayı V, İstanbul 1973, s.27-52
3. C.Soyhan, Tuzla Ekrem Bey adasındaki Bizans manastırı ve civarındaki Bizans kalıntıları, MTRE Bülteni, sayı 4, s.59-61

Tuzla İstanbul'dan İzmit'e giden yolun 5 km. içerisinde, İzmit Körfezi kıyısında küçük bir yöredir. Gün geçtikçe sakinliğini kaybeden Tuzla'nın tarihi henüz kesin bir açıklığa kavuşmamıştır. Son yıllardaki büyük vanıların temel kazılarının dozerle yapılması, Bizans devrine ait pek çok mimari kalıntıyı ortaya çıkarmıştır. Bu durum, yörenin tarihî önemini açıkça belli etmektedir. Tuzla'nın sokaklarında ve evlerinin bahçelerinde çok sayıda mimari elemanlar bulunmaktadır.

1975 yılı sonbaharında Tuzla'ya yapmış olduğumuz bir gezintide, motor tutarak Tuzburnun ve civarındaki 3 adayı inceleme olanağını bulduk. İstanbul'un tarihi topografyasıyla ilgilenen R.Janin kitabının bir bölümünü Tuzla ve çevresine ayırmış bulunmaktadır¹. İncir Adasında Hagios Glykera manastırından, Tuz Burnunun kuzeyindeki yarımada Hagios Georgios manastırından bahsettiği halde Hayırsız Ada ve Şemsiye adasındaki kalıntılardan bahsetmemektedir. 1953 yılında Prof.Semavi Eyice Tuzla ve çevresi ile ilgilenmiş, burada dolaşarak toprak üstü kalıntıların fotoğrafını çekmiştir. 1972 yılında Değirmenaltı mevkiinde Beton Boru fabrikasının bahçesindeki Bizans devri kilisesinin kazısını yaparak, Tuzla yöresinin ilk ilmi kazısını gerçekleştirmiştir². 1973 yılı yazında, Ekrem Bey adası ve civarında yapılan liman inşaatına müdahale edilerek ikinci kazı yapılmış ve Ekrem Bey adasındaki Saint Andre manastırı ortaya çıkarılmıştır³. Yapmış olduğumuz gezinti sırasında kısmen tamamı, kısmen de kalıntı halindeki Bizans devri eserlerini kısaca tanımlayacağız.

İncir Adası : Tuzburnu'nun güney doğusundadır. Manastır yeri için arzu edilen şey, günlük yaşamdan uzakta ıssız bir yer olmasıdır. Orta Çağda (Akritas) manastır teşkilatı için çok elverişli bir yerdi. Hele böyle ufak adacıklar keşiflerin aradıkları yerler oluyordu. Buralarda zeytin, incir, üzüm yetiştirilip, deniz ürünlerinden bolca yararlanıyorlardı. İncir Adası, böyle bir yaşamın yapıldığı en belirgin örnektir. Bugün bile adada yer yer üzüm asmaları, incir ve zeytin ağaçları bulunmaktadır. İncirin çok olması nedeniyle, bu adaya İncir Adası adı verilmiştir. Son yıllarda, Fransız asıllı bir kadın tek başına adada yaptırdığı ahşap evinde 30 yıl yaşamış ve geçen sene ölmüştür.

Adanın çeşitli yerinde 6 adet kalıntı mevcuttur.

a - Tabii limandaki iki sütun parçası (Resim 2) : Adanın kuzeyinde bulunan tabii limanın önündeki kumlukta iki sütun gövdesi bulunmaktadır. Bu sütun gövdeleri, muhtemelen adanın büyük kapalı sarnıçından sökülerek buraya getirilmiştir.

b - Açık Sarnıç : Tabii limandan yukarı doğru çıkıldığında, patikanın sonundaki ahşap evin hemen yanındadır. İçi su ile dolu olan sarnıçın görülebilen beden duvarları tuğla ile örülü olup, üst kısmı ise kaba taşlardan yapılmıştır.

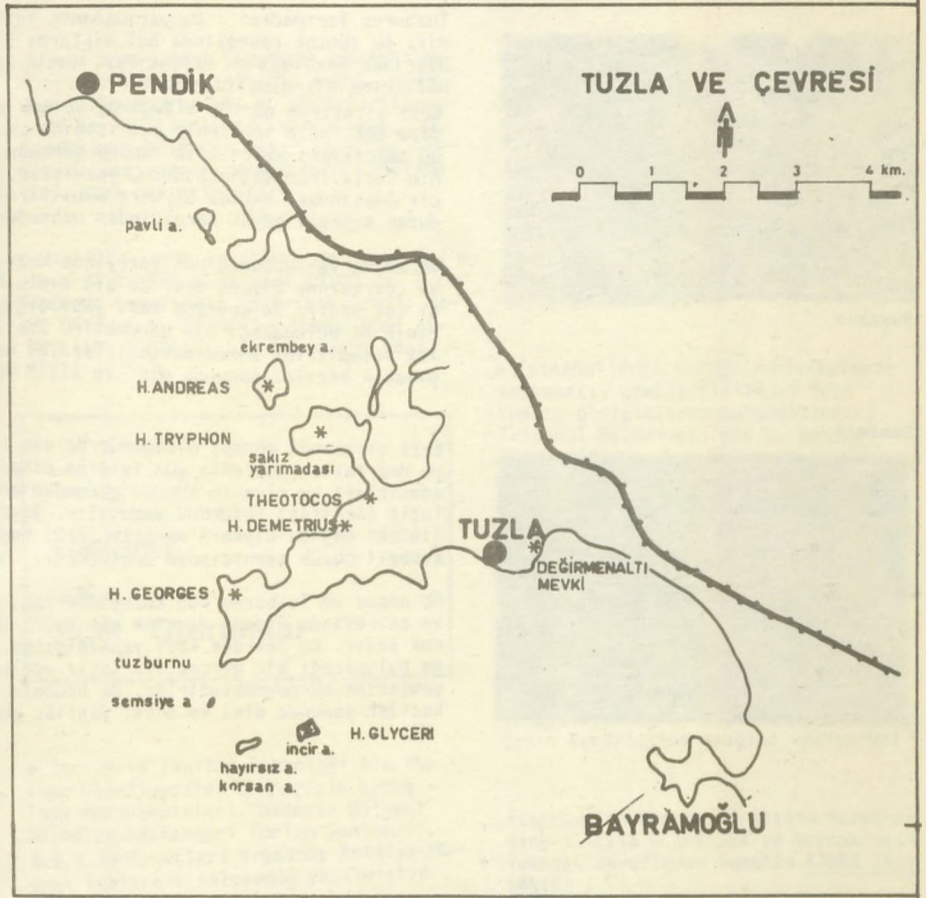
c - Kapalı Büyük Sarnıç : Adanın kuzey doğusundadır. Boyutları aşağı yukarı 7.00 m. x 11.00 m., yüksekliği ise 4.00 metredir. Tabanında 6 adet yuvarlak sütunun izleri görülebilmektedir. Yaşlı Tuzla'lılara göre, bu sütunlar İstanbul'un işgali yıllarında define arayıcıları tarafından sökülüştür. Sarnıçın üst ör-

Resim 1

Resim:2

füsü 12 kubbelidir. Sütunlar kaldırılmasına rağmen kubbeler göçmemiştir. Bugün kubbeleri taşıyan sütunların yerine adanın sahibi tarafından ahşap destekler konmuştur. Sarnıca kuzey köşesindeki tonozlu bir kapıdan girilir (Resim 3). Girişin alt kısmı taş ve tuğladandır, üst kısmı ise muntazam tuğlalardan yapılmıştır. Girişle zemin arasında 14 basamak bulunmaktadır. Basamaklar geniş kaba taşlardan yapılmıştır. Orta sıradaki 4 kubbede ışık ve havalandırma delikleri bulunmaktadır.

d - Tonozlu Sarnıç : Adanın kuzey doğu kısmındadır. Boyutları aşağı yukarı 4.00 m. x 5.00 metredir. Yüksekliği ise 2.50 metredir. Sarnıç duvarlarının iç yüzü kalın bir sıva tabakasıyla kaplıdır.

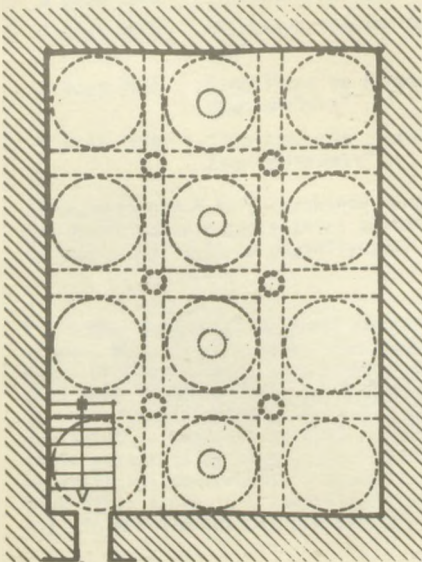
e - Yapılar Topluluğu : Manastırın en önemli yapılarının bulunduğu bu kısım tabiatın tahribinden çok hasar görmüştür. Toprak üzerinde binaların çok az bir kısmı görülmektedir. Yıkıntı ve moloz duvar kalıntılarından anlaşılacağına göre boyutları aşağı yukarı 20.00 m. x 30.00 metredir. Oldukça büyük bir binanın güney duvarı sarp kayalara yapılmış olduğundan üst kısmı göçmüştür, sadece 1.00m. yüksekliğinde bir kısım mevcuttur. Kalıntının doğu kısmında manastır kilisesinin apsisinin küçük bir kısmı farkedilmektedir (Resim 3). Adanın kuzey kısmındaki arazi meyilli olduğundan, burada bina topluluğuna destek olarak yapılan bir alt yapı bulunmaktadır. Bu alt yapı, uzun bir koridor şeklinde olup, üzeri beşik tonozludur ve aynı zamanda sarnıç olarak kullanılmıştır. Alt yapının sarnıç olarak kullanıldığı sıva izlerinden anlaşılmaktadır.

Ayrıca adanın güney limanının batısındaki kayalıkların üzerine tuğladan sur duvarı yapılmıştır.

Hayırsız (Korsan) Ada : İncir Adasının batısında, Tuzburnu'nun güneyinde bulunmaktadır. Bu adada şimdilik görülebilen bir sarnıç mevcuttur. Sarnıç adanın ortasındadır. Dikdörtgen şeklinde olan sarnıçın doğu kısmının üst örtüsü yıkılmıştır. Batı kısmı ise toprak altındadır. Sarnıçın iç kısmı kalın bir sıva tabakası ile kaplıdır. Yıkık从小ımdan üst örtüsünün beşik tonozla örtülü olduğu anlaşılmaktadır.

Samsiye Adası : : Hayırsız Ada ile Tuzburnu arasında küçük bir adadır. Tuzburnunun güneyinde bulunmaktadır. Bu adacığın doğu kısmında L şeklinde bir duvar kalıntısı mevcuttur (Resim 4). Duvar muntazam tuğlalardan yapılmıştır, bu kalıntı muhtemelen bir sarnıca aittir.

Kapalı Büyük Sarnıç

Resim:3

Tuzburnu Yarımadası : Bu yarımadanın kuzey kısmında büyük bir tümsek görülmektedir. Bu tümsek çevresinde bol miktarda Bizans devri tuğlaları mevcuttur. Toprak üzerinde görülebilen kalıntılar, antik kaynaklarda adı geçen Hagios Georgios manastırına ait olmalıdırlar.

Gezi sırasında görmüş olduğumuz üç ada ve Tuzburnu'ndaki yapı kalıntıları şimdiye dek fazla incelenip gün ışığına çıkarılamamıştır. R.Janin de muhakkak ki bu adacıkları ve civarın tümünü görmeden antik kaynaklardan yararlanıp, kitabının Tuzla (Akritas) bölümünü yazmıştır. Şayet görmüş olsaydı, hiç değilse İncir Adasındaki Hagios Glykera manastırının, bugün bile oldukça sağlam vaziyette duran kubbeli büyük sarnıcıundan bahsedirdi.

Üç adada ve Tuzburnu'nun kuzeyinde kazı yapılması çok lüzumludur, çünkü İstanbul ve çevresinde Bizans devrine ait toplu halde günümüze gelmiş olan manastır sayısı çok azdır. Bu çevrede kazı yapıldığında, dini mimarinin yanısıra sivil mimarinin de bulunacağı bir gerçektir. İssız yerlerde keşişler hem dini hem de günlük yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu nedenle, burada kazı yapılması şarttır. Yapılacak kazılar sonunda dini ve sivil yapılar gün ışığına çıkarılacaktır.

Resim:4

Gezi sırasında görmüş olduğumuz üç ada ve Tuzburnu'ndaki yapı kalıntıları şimdiye dek fazla incelenip gün ışığına çıkarılamamıştır. R.Janin de muhakkak ki bu adacıkları ve civarın tümünü görmeden antik kaynaklardan yararlanıp, kitabının Tuzla (Akritas) bölümünü yazmıştır. Şayet görmüş olsaydı, hiç değilse İncir Adasındaki Hagios Glykera manastırının, bugün bile oldukça sağlam vaziyette duran kubbeli büyük sarnıcıundan bahsedirdi.

Üç adada ve Tuzburnu'nun kuzeyinde kazı yapılması çok lüzumludur, çünkü İstanbul ve çevresinde Bizans devrine ait toplu halde günümüze gelmiş olan manastır sayısı çok azdır. Bu çevrede kazı yapıldığında, dini mimarinin yanısıra sivil mimarinin de bulunacağı bir gerçektir. İssız yerlerde keşişler hem dini hem de günlük yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu nedenle, burada kazı yapılması şarttır. Yapılacak kazılar sonunda dini ve sivil yapılar gün ışığına çıkarılacaktır.

